

שבת ס

משה שווערד

1. ריטב"א על מסכת שבת דף ס/א

בשבת למאי חזיא פרש"י ז"ל הרי בשבת אינה חולקת שערה ואיכא למידק ומאי טעמא לא הא קיימא לן נזיר חופף ומפספס אבל לא שורק והוא הדין בשבת דשרי לרבי שמעון שאין לו פסיק רישיה ולא ימות ועוד דמשמע מדברי רש"י ז"ל שאלו היתה חולקת שערה בשבת לא היה בה משום משוי ואמאי הרי זה אין תכשיט אלא כלי אלא הכי קאמר בשבת למאי חזיא שתהא קרויה תכשיט דאפי' חולקת בה שערה לאו תכשיט הוא:

2. שפת אמת על שבת דף ס/א

שם במשנה ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. פ"י רש"י דקמיע מומחה תכשיט הוא לחולה כו' משמע דבאינו מן המומחה הוי משאוי וקשה דא"כ יתחייב חטאת ג"כ. [ועי' מ"ש במג"א (סי' ש"ח ס"ק נ"ז) דפטור מחטאת משום דשמא היא מרפאת. ותמוה כיון דספק רפואה לא חשוב מלבוש אם באמת אינה רפואה א"כ הו"ל להתחייב באשם תלוי ולא דמי לאינך מילי דמתני' דאסורין רק מדרבנן]. וגם הסברא דחוקה דכיון דהוא הולך בה לרפואה ליהוי גבי דידי' תכשיט מה לי שאינו מן המומחה אטו תכשיט ממש שאינו לכו"ע תכשיט ליתסר והכי נמי כיון דהוא מחזיק עצמו ברפואה זו ליהוי נמי תכשיט. [וכ"כ בשו"ת מהרש"ל (סי' מ"ז) דהסברא נותנת דכיון שהוא נושא לרפואה או להצלה הוי תכשיט כאילו הוי מומחה ע"ש]. ע"כ נראה דודאי לענין תכשיט אין חילוק בין מומחה לאינו מומחה ובכל גונוי חשוב תכשיט. ומיהו אינו תכשיט גמור רק דרך תכשיט הוא לכך פטור אבל שבות דרבנן הוי. רק בקמיע מומחה לא אסרו לו חכמים שבות זה. ולפ"ו איסור דקמיע שאינו מומחה מצד שבות הוצאה היא כמ"ש. וכן משמעות הרמב"ם (פי"ט מה"ש הי"ד) לפע"ד. אבל גם למשמעות הפוס' דמטעם דלמא שליף ומחוי אסור [כמ"ש במאירי דכיון שאינו סומך עליו חיישינן שמא ישלוף ויביא] ג"כ י"ל דבקמיע מומחה כיון דלרפואה הוא לא אסרו לו חכמים, וי"ל ג"כ דבקמיע מומחה לא יקחנו להראותו הואיל ורפואה בדוקה היא. אך זה ג"כ דוחק כמ"ש לעיל:

3. הגהות יעב"ץ

דף ס גמ' הגזרה. ל"ל כסמך [וכי' נדפוס]: ע"ב ח"ל

4. שפת אמת על שבת דף ס/א

שם בגמ' א"ש שלפי הגזרה היו כו' ראב"א אומר במערה היו יושבים כו' רמב"י אמר בבהכנ"ס היו יושבין כו'. אפשר שכל אלו היו והכל אמת ולכן כיון שבג' פעמים אלו הי' הסיבה על ידי הסנדל המסומר לכך גזרו עליו:

5. מהר"ם מלובלין מסכת שבת דף ס עמוד א

ד"ה ושמעו קול וכו' של סנדל המסומר מפירש"י משמע שההריגה נעשית ע"י שדחקו עצמן בסנדליהם שהיו בהן מסמרות של ברזל והרגו זה את זה באותן מסמרות ולכך אסרו חכמים אותן סנדלין שתקלת ההריגה נעשית במסמורים אבל מדברי התוס' משמע שע"י שהיו סנדליהן במסמורין והלכו יהודים ע"ג המערה או לאחורי ב"ה ואותן שהיו יושבין בתוך המערה או בב"ה שמעו הקול של המסמורים מאותן שהיו הולכין ע"ג המערה והיו סבורין שאויבים הולכין ע"ג המערה לבקש אותן וכן בב"ה ודחקו זה את זה וע"י הדחיקה הרגו זה את זה אפי' בלא מסמורים אלא שהמסמרות היו גורמין הקול ששמעו לא יתיישב לפי זה טעם הראשון שאמר נהפך סנדלו של אחד מהן וכו' מה תלי זה במסמרות וצ"ל ג"כ שע"י שהיו בו מסמרות היתה ניכר ההפיכה שהיה נראה כאלו אחד מהם יצא ומחמת זה דחקו עצמן וא"כ באה התקלה מחמת המסמורין ולכך אסרוהו וק"ל:

6. ריטב"א [קוק]

סנדל המסומר מ"ט אמר רבא²⁷ שלפי השמד פ"י גזרו²⁸ חכמים היתה לאסרו שלא יזכרו המאורעה והיא ויערבבו שמחת שבת יום טוב כדמפ' ואזיל. וצריכין אנו לומי' שהסנדל הזה שהיה של עץ כפי מה שפרש"י²⁹ דמחופה עור היה, שאם לא כן למה ליה למסרי מן הגזרה תיפוק לי שכל שהוא של עץ בלא חיפוי עור משוי הוא כדבעי' למימ³⁰ גבי הקטע יוצא בקב שלו, אלא ודאי כדאמרן. [וא"ת ותיפוק לי דעביד גומא במסמרות שבשוליה. י"ל דגומא לא חשיבא בנין אלא במקום שצריך לגומא בכית או בשדה.]

7. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף ס/א

שם מעשה כי הוה בשבת הוה. יש להקשות מה סברה יש בדבר זה לחלק בין שבת לחול, ונראה לי בס"ד דכווננו בגזירה זו לעשות זכר לצדקת ישראל שמסרו עצמם על מצות שבת, ולכן עשו הגזירה בשבת דוקא כמו מעשה שהיה, כדי שבזה יתברר ויתפרסם זכותם, דכל השומע גזרה ודאי יחקור לדעת למה היתה הגזירה בשבת דוקא, ואז יודועו לו מעשה שהיה בשבת, וממילא יתגלה ויתפרסם זכותם של ישראל:

8. שיערים מצויינים בהלכה

מעשה כי הוה בשבת הוה ועי' בטו"ז (או"ח סי' קפ ס"ק ג) בהא דנהגו לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, אבל לא בשבת ויו"ט, דהב"י כתב ב' טעמים לזה, וטעם הב' בשם רבינו שמחה לפי שפע"א הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו, ופי' הטו"ז דהגזירה היתה מעין המאורע שאירע בחול, כדמצינו בגמ' כאן שגזרו דוקא כעין המעשה שאירע.

9. שיערים מצויינים בהלכה

דף ס: בשבת איכא כנופיא וכיו"ט איכא כנופיא. פרש"י שאין עושין מלאכה ונקבצין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. עי' במדרש ילקוט (פ' ויקהל) אמר הקב"ה למשה עשה קהלות גדולות ודרוש לפניהם הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת וכו', וכן בסוף מס' מגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג, ועי' בשו"ע (סי' רצ) ובמג"א (שם) ולכן שבת ויו"ט הוא יום כנופיא, וכתב בראש יוסף, דחזו"מ אינו נקרא יום כנופיא דמותר במלאכה. L

10. הרא"ש על שבת פרק ששי - סימן ת

טעמא דכל הני דמותרין לפי שלא אסרו אלא כיוצא בו של אותו סנדל המסומר שאירע בו מעשה וצורתו נעלמה מאתנו:

11. רבינו נסים על הרי"ף שבת דף כז/ב

בקטינן משמעתינ דלא אסרו סנדל המסומר אלא כעין מעשה שהיה ומשמע דאותו סנדל שאסרו אנפליא שלו של עור ושוליו של עץ והיו לו תרסיות והיה אפשר להפכו כדאמרין ונהפכה סנדלו של אחד מהן הלכך כל שאינו [ג] יוצא בזה אין זה סנדל המסומר שאסרו חכמים ולפ"ז סנדל המסומר שלנו שיוצאין בו בימות הגשמים אינו בכלל גזירה זו ואע"פ כן נהגו איסור בדבר לפי שדרכו לצאת מן הרגל ואיכא למיחש דלמא אתי לאיתויי כך ראיתי בשם הרשב"א ז"ל:

12. חדושי הרשב"א על מסכת שבת דף ס/ב

ולא סנדל מסומר ולא מנעל שאינו תפור. וא"ת והא קתני התם (ביצה יד, ב) כל שנאותין בו ביי"ט משלחין אותו, ואסיק התם בגמ' כל שנאותין בה בחול משלחין אותו ביי"ט, וסנדל המסומר הא נאותין בו בחול. י"ל דבסנדל המסומר החמירו הואיל ובאת בו תקלה ונגזרה בו גזירה, וזה הכלל דכל שנאותין בו אמנעל שאינו תפור קאי:

13. ראש יוסף

ע"ב גמרא אין בין יר"ט לשבת כו' עיין פני יהושע בסאן ממשנה דמגלה יע"ש ועמ"ש בחדושינו למס' מגילה עיין במפרש (ד"ד) בירושלמי דפריך מעתה שנתבטל הגזרה יבטל התקנה ומשני לא בטלו הב"ד ופירש דאין ב"ד יכול לבטל אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין והביא רא"י שם להר"מ פ"ב מממרים ועיין תוי"ט פ"ה מ"ב דמעשר שני והנה י"ל שיש חילוק בין לבטל התקנה בקום ועשה כמו סנדל המסומר אין כח אא"כ גדול בחכמה ומנין אעפ"י שנתבטל התקנה [משא"כ בשוא"ת ונתבטל הטעם יכול ב"ד לבטל אעפ"י שאין גדול כ"כ וריב"ז התקין שלא לעשר שוא"ת הוי וא"י אבאר במקום אחר:]

14. שערים מצויינים בהלכה

יחיד ורבים הלכה כרבים. כתב הרמב"ם (הקדמה לסדר זרעים ד"ה אם כן) הטעם שצריכים לכתוב דברי יחיד ורבים, מפני שאפשר להיות הלכה כיחיד, ועל כן בא ללמדך כשתהיה סברא פשוטה ואפילו ליחיד שומעין לו, ואע"פ שחולקין עליו רבים. ועי' במס' עדיות (פ"א מ"ה מ"ו). והרמ"א (ח"מ סי' כה ס"ב) פסק אם היה יחיד נגד רבים הולכים אחר רבים בכל מקום. ופירש בביאור הגר"א דהמדקק ימצא בין לקולא בין לחומרא בממון ובאיסור, וזהו שאמר בכל מקום. ועי' ביד מלאכי (סי' רצו).

15. סדר יסודי ישורון [פלדר]

כבוד ועונג בשבת – חליפת בגדים לשבת

מתווה כל אחד משראל לכבד את יום השבת ולעננה וכן צוה הנביא (ישעי') 'וקראת לשבת עונג לקדוש ה' סבוכד' וארבעה דברים נאמרו בשבת. שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן ספורשין ע"י הנביאים, שבתורה, זכור ושפור' ושנתפרשו ע"י הנביאים, כבוד ועונג' שנאמר, 'וקראת לשבת עונג וכו'".

בכלל כבוד הוא שיתרחק פניו וידו ורגליו בחסין בערב שבת ויתעסף בציצית ויהא יושב בכבוד ראש ומיחל לקבל את השבת כמי שהוא יוצא לקראת המלך (ראה ספ"ג עשין ל' מזה). חכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעספין ואומרים, באו ונצא לקראת שבת המלכה".

יחליף בגדיו לכבוד שבת. ולא יהא מלבושו של חול כמלבושו של שבת, ולמרו זאת מרכיבי, וכבודתו" (שבת קי"ג וראה שאילתות דר"א סי' א' ובשאלת שלום שם שלא ראה שדבר זה מוכר בתלמודא דידן). ור"ה, למד האי דבר מרכיבי, ורחצת וסכת" (ירושלמי פאה פ"ה ה"ו וראה מרש רות פ"ה אות י"ב) ובמרש למדו חיוב לשינוי בגדים לשבת מרמצינו שכן"ה חלבוש בגדי שבת לאדם הראשון שהיה ברוויו של עולם (כמ"ד פ"ד אות ח') ובתיק"ז בתקומה (י"א"א) כתב בגין דשבת ויו"ט מהלבושין נשמתין בכתנות אור אמר הנביא, על כן באורים כבוד ד' " ואוקמוהו רבנן כבדהו בכסות נקיה (ראה מזה יסודי ישורון ח"א דף ע"ה). והמב"א כתב (סי' רס"ב ס"ס ב') 'סוב שלא ילבוש בחול מכל מה שלבש בשבת אפילו הלוק" ובש"ע הרב ז"ל העתיק בשם האר"י ז"ל שאנשי מעשה מדיקטים שלא ללבוש בשבת ממה שלבש בחול ואפילו אזור מכנסים וחלוק (וראה רש"י שבת קי"ג ע"ב).

יש לחקור אם מנעלים צריכים ג"כ להחליף לכבוד שבת או לא ?

בש"ת שער אטרים (סי' קכ"ד) נפתח במי שקבל לחלבוש חבוי אמר מנעלים בכלל מלבוש, ורעתו דאינם בכלל מלבוש [מתהנין (סנהדרין ס"ג) הסך והמלבוש והמנעיל עובר בל"ת", נראה דמנעיל אינו בכלל מלבוש, ופלא על דבריו שלא העיר מאד דתנן (שבת ס"ב ע"א) ולבוש כל מה

182 יסודי מערכת ערב שבת ישורון

שיכול ללבוש וכו' ר"י אומר ה"י כלים ובגמרא שם חושב שני מנעלים בין הני ח"י כלים (ראה נ"כ ירושלמי שם פ' ט"ו ה"ה).

בעינו בספרים ראיתי בשו"ת שכו"י (ח"א סי' כ"ד) שהביא דברי השערי אפרים ורח"ה דהתם לא בעי למימר רק דחייב על כל חדא וחדא אף שמנעיל לבה, אבל מנעיל בכלל מלבוש הוא והביא כמה ראיות לזה ואע"ג דמלשון המקרא איפכא מסתברא דכתיב (יהושע ט', ה') 'נעלות בלות וכו' ושמות בלות עליהם". וכן (שם י"ג) 'ואלה שלמותינו ונעלינו' ועוד, אלא דיש' לשון נביאים לחוד ולשון חכמים לחוד (ע"ז נ"ח ע"ב תוס' קידושין ל"ז ע"ב).

ולוקא דמסתפינא הייתי אומר דדבר זה תלוי במחלוקת הס"ע ופ"ם בפירושו של הירושלמי (שבת פ"ו ה"ב) דשם איתא, לאו אורחי דבר נש מהווי ל' תרין סנדלין, הו' לחולא וחד לשבתא. דהק"ע פירש דברי הירושלמי בניהותא משא"כ הפ"ם דפירשם בדרך תמיה. נראה דלפי דבריו צריכים לחלופים לשבת.